

Верховний
Суд

Судова практика Верховного Суду щодо електронних доказів

Андрій ЖУК

суддя Верховного Суду у Касаційному адміністративному суді,
доктор філософії у галузі права

Постанова КАС ВС №420/15422/22 від 07.12.2023

Питанням, що належить вирішити в межах розгляду цієї справи судом касаційної інстанції є можливість використання як доказу скан-копії переписки у месенджері в ситуації, коли учасником справи оспорується відповідність поданої копії електронного доказу оригіналу такого документа.

У касаційній скарзі представник позивача наполягає на недопустимості такого доказу з тих підстав, що відповідачем не було надано оригіналу електронного доказу, а копії електронних доказів (відповідних скріншотів) не посвідчувалися у встановленому законом порядку.

Постанова КАС ВС №420/15422/22 від 07.12.2023

Електронне листування між особами у месенджері (як і будь-яке інше листування) **може бути** взято до уваги як доказ у справі, **за умови встановлення** авторів цього листування та його зміст. Водночас, як указала Велика Палата Верховного Суду, висновки щодо належності та допустимості таких доказів, а також обсяг обставин, які можливо встановити за їх допомогою, суд визначає у кожному конкретному випадку за своїм внутрішнім переконанням, виходячи з усіх обставин справи.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що для визначення дати ознайомлення з наказами про застосування до особи дисциплінарного стягнення недостатньо лише факту вчинення відповідачем дій, спрямованих на ознайомлення поліцейського з таким наказом, так як суди зобов'язані повно та всебічно з'ясувати усі обставини справи, у тому числі з'ясувати адресу поліцейського, указану в його особовій справі, установити керівника та номери телефонів, що безпосередньо були у його розпорядженні, перевірити та надати оцінку цим фактам у судовому рішенні.

Постанова ВП ВС №916/3027/21 від 21.06.2023

- чи можуть слугувати доказами факту поставки товару електронні докази у формі електронного листування за допомогою месенджерів («Skype», «Telegram», «Viber», «WhatsApp» тощо) у їх сукупності та системному зв'язку з іншими доказами;
- чи вважається належним та допустимим доказом у судовому процесі висновок судової експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів, проведеної над оригіналом електронного доказу, на якому міститься листування за допомогою месенджерів («Skype», «Telegram», «Viber», «WhatsApp» тощо);

Постанова ВП ВС №916/3027/21 від 21.06.2023

35. З наведених норм права вбачається, що процесуальний закон **чітко регламентує можливість та порядок використання інформації в електронній формі** (у тому числі текстових документів, фотографій тощо, які зберігаються на мобільних телефонах або на серверах, в мережі Інтернет) як доказу у судовій справі. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, у якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 ГПК України), який, у свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 ГПК України).

36. Отже, подання електронного доказу в паперовій копії **саме по собі не робить такий доказ недопустимим**. Суд **може** не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий (1), а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу (2). Наведений висновок є усталеним у судовій практиці (наприклад, його наведено у постановах Верховного Суду від 29 січня 2021 року у справі № 922/51/20, від 15 липня 2022 року у справі № 914/1003/21), і Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для того, щоб його змінювати.

Постанова ВП ВС №916/3027/21 від 21.06.2023

37. Поняття **електронного доказу** є ширшим за поняття **електронного документа**. Електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, в тому числі електронний підпис. Натомість електронний доказ - це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи. Повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою чи через застосунки-месенджери, є електронним доказом, який розглядається та оцінюється судом відповідно до статті 86 ГПК України за своїм внутрішнім переконанням у сукупності з іншими наявними у матеріалах справи доказами.

38. При цьому слід враховувати, що **суд може** розглядати **електронне листування** між особами у месенджері (як і **будь-яке інше листування**) як доказ у справі лише в тому випадку, якщо воно дає можливість суду встановити **авторів цього листування та його зміст**. Відповідні висновки щодо належності та допустимості таких доказів, а також обсяг обставин, які можливо встановити за їх допомогою, суд робить у кожному конкретному випадку із врахуванням всіх обставин справи за своїм внутрішнім переконанням, і така позиція суду в окремо взятій справі не може розцінюватися як загальний висновок про застосування норм права, наведених у статті 96 ГПК України, у подібних правовідносинах.

Постанова ВП ВС №916/3027/21 від 21.06.2023

49. Отже, у всіх наведених постановах Верховний Суд послідовно додержується правової позиції про те, що роздруківки електронного листування не є ані письмовими доказами, ані електронними документами (копіями електронних документів) в розумінні частини першої статті 5 Закону № 851-IV, які могли б, з урахуванням інших наявних у справі доказів, достовірно підтвердити факти укладення між сторонами договорів та їх виконання в конкретних відносинах.

50. При цьому в указаних постановах касаційні суди **не формулювали висновок**, що роздруківки електронного листування **взагалі не можуть** бути прийняті як допустимі докази, від якого просить відступити Касаційний господарський суд в ухвалі від 24 січня 2023 року в цій справі.

51. Якщо з урахуванням конкретних обставин справи суд дійде висновку про те, що відповідне листування дає змогу встановити його учасників та може підтверджувати ті чи інші доводи сторін, наприклад, щодо наявності між ними відповідних відносин, ведення певних перемовин тощо, суд **може** прийняти таке листування як доказ і в такому разі надати йому оцінку сукупно з іншими доказами у справі.

Постанова КАС ВС №640/20599/19 від 14.09.2021

28.1. Скаржник наполягає, що жодні належні та допустимі докази на підтвердження розміщення адвокатом ОСОБА_1 будь-яких дописів в соціальній мережі Facebook не досліджено ані судом першої інстанції, ані судом апеляційної інстанції, якими в порушення статей 72, 242 КАС України зроблено висновки про наявність у діях позивача складу дисциплінарного проступку у вигляді порушень правил адвокатської етики на підставі неналежних та недостовірних доказів.

73. У касаційній скарзі скаржник наголошує, що відповідачем в оскаржуваному рішенні КДКА не зазначені жодні належні та допустимі докази на підтвердження розміщення адвокатом ОСОБА_1 будь-яких дописів в соціальній мережі Facebook, натомість відповідачем витлумачені сумніви як доказ вини адвоката. Таких доказів не досліджено ані судом першої інстанції, ані судом апеляційної інстанції, якими в порушення статей 72, 242 КАС України зроблено висновки про наявність у діях позивача складу дисциплінарного проступку у вигляді порушень правил адвокатської етики на підставі неналежних та недостовірних доказів. Скаржник вважає, що судами попередніх інстанцій не було надано оцінку також тим фактам, що члени КДКА Київської області під час розгляду справи та прийняття рішення не досліджували фактичні дописи, не встановлювали факт їх існування та приналежність позивачу.

Постанова КАС ВС №640/20599/19 від 14.09.2021

84. Доводи скажника щодо ненадання судами попередніх інстанцій оцінки доводам та аргументам позивача щодо невідповідності означених скріншотів критеріям належності, допустимості, достовірності доказів та їх достатності знайшли своє підтвердження в ході касаційного провадження.

86. Тож за правилами ст. 76 КАС України при оцінці доказів достатності доказів діють спеціальні правила - стандарти доказування, якими має керуватися суд при вирішенні справи. За стандартом достатності, якщо сторона не подала достатньо доказів для підтвердження певної обставини, то суд робить висновок про її недоведеність.

87. У цій справі суди попередніх інстанцій, не надавши оцінки доводам позивача **в частині неналежності та недостовірності доказів**, на підставі яких відповідачем встановлено склад дисциплінарного проступку, не вчинили жодних дій, направлених на встановлення фактичних обставин справи у цій частині, не витребували та не дослідили **першоджерела означених похідних скріншотів та не зазначили підстав, з яких визнали останні належними та достовірними доказами вини позивача у допущенні дисциплінарного проступку**.

Постанова КАС ВС №0540/7665/18-а від 18.04.2021

70. Також Суд **не погоджується** з аргументами щодо порушення приписів ст. 99 КАС України **в частині незасвідчення копії відеозапису електронним цифровим підписом**, оскільки згідно з ч. 1, 2 ст. 99 КАС України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). 2. Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Законом може бути визначено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу.

Постанова КАС ВС №0540/7665/18-а від 18.04.2021

71. У постанові від 10.09.2020 у справі N 751/6069/19 Верховний Суд у складі Першої судової палати Касаційного кримінального суду зазначив таке:

"Відповідно до ст. 7 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22 травня 2003 року N 851-IV у випадку зберігання інформації на кількох електронних носіях **кожний з електронних примірників** вважається оригіналом електронного документа.

Матеріальний носій - лише спосіб збереження інформації, який має значення тільки коли електронний документ виступає речовим доказом. Головною особливістю електронного документа є відсутність жорсткої прив'язки до конкретного матеріального носія. Один і той же електронний документ (відеозапис) може існувати на різних носіях. **Всі ідентичні за своїм змістом примірники електронного документа можуть розглядатися як оригінали та відрізнятися один від одного тільки часом та датою створення.**

Долучений слідчим до матеріалів провадження в якості речового доказу DVD-R диск з відеозаписом обставин події був виготовлений у зв'язку із необхідністю надання інформації, яка має значення у кримінальному провадженні та **є самостійним джерелом доказу** похідним від інформації, що зберігається на комп'ютері в електронному вигляді у виді файлів.

Таким чином, записаний на оптичний диск - носій інформації електронний файл у вигляді відеозапису є оригіналом (відображенням) електронного документа".

72. Суд вважає цей висновок застосовним і до справи, що розглядається. З огляду на це, слід дійти висновку, що відповідач надав суду оригінал електронного доказу, а тому не повинен був засвідчувати його відповідно до ч. 2 ст. 99 КАС України.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!